

Затверджено Вченою
Радою ОНУ імені І.І.
Мечникова
від "20" грудня 2016 р. №
4

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Кафедра політології

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-педагогічної роботи

(Хмарський В. М.)

20 вересня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТАРИЗМ

(вибірковий курс)

Рівень вищої освіти III рівень вищої освіти PhD

Спеціальність 052 Політологія

(код і назва спеціальності (тей))

Інститут/факультет Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

(назва інституту, факультету)

2020 – 2021 н.р.

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни «Український парламентаризм».

Розробники:

Мілова М.І., доктор політичних наук, професор

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології

Протокол № 1 від. “ 4 ” вересня 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Попков В.В.)
(прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) _____ факультету МВПС

Протокол № 1 від. “ 9 ” вересня 2020 р.

Голова НМК

(підпис)

(Хорошилов О.Ю.)
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № _____ від. “ _____ ” _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

_____
(підпис)

(Попков В.В.)
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № _____ від. “ _____ ” _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

_____
(підпис)

(Попков В.В.)
(прізвище та ініціали)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	вечірня форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 2 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – <i>письмова робота</i> (вид завдання)	Галузь знань <u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> Спеціальність <u>052 Політологія</u> Рівень вищої освіти: <u>Третій (освітньо-науковий)</u>	Вибіркова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	
		<i>Семестр</i>	
		3-й	
		3-й	
		<i>Лекції</i>	
		16 год.	
		16 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		14 годин	
		16 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
0 год.			
0 год.			
<i>Самостійна робота</i>			
60 годин			
у т.ч. ІНДЗ*: - год.			
Форма підсумкового контролю: залік			

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс розрахований на поглиблення загальнотеоретичної і професійної підготовки докторів філософії спеціальності 052 — Політологія на факультеті міжнародних відносин, політології та соціології ОНУ імені І.І.Мечникова.

Мета: формування системи знань щодо функціонування законодавчої влади в демократичних суспільствах із різною структурою, повноваженнями та функціями; систематизація теоретичних напрацювань та практичного досвіду діяльності сучасних парламентів; вивчення і аналіз особливостей процесів становлення і розвитку парламентаризму в Україні у контексті європейської практики.

Завдання:

- оволодіння основним категоріально – понятійним апаратом щодо аналізу інституту парламентаризму;
- з'ясування змісту української практики в контексті сучасного світового парламентаризму;
- ґрунтовне вивчення процесу законотворення в сучасному українському парламенті;
- аналіз витоків українського парламентаризму та процесу становлення і функціонування повноцінного парламенту в сучасній Україні;
- формування повноцінного уявлення та з'ясування ролі парламентської культури та парламентської етики як складової політичної культури суспільства та її еліти;
- сприяння формуванню професійних здібностей щодо аналізу та експертних оцінок парламентського й політичного процесів в цілому.

Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання. Відповідно до Освітньо-наукової програми спеціальності 052 - "Політологія", очікуваними результатами вивчення дисципліни здобувачами вищої освіти є наступні:

Знання	<p>ПРЗ 01. Знати на поглибленому рівні нормативну та позитивну політичну теорію, політичний аналіз, порівняльну та прикладну політологію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.</p> <p>ПРЗ 02. Знати основні методики, ефективні стратегії і методи теоретичних та емпіричних досліджень політичних систем та зовнішньої політики держав з урахуванням новітніх кількісних та якісних методів обробки та представлення інформації;</p> <p>ПРЗ 03. Знати основні етапи, умови та засоби формування та реалізації внутрішньої політики України, країн Західної Європи, Північної Америки (інших регіонів світу) з урахуванням необхідності використання набутих знань у дослідницькій діяльності.</p> <p>ПРЗ 04. Знати основні етапи формування міжнародних відносин та зміни геополітичного балансу сил з урахуванням необхідності їх використання у дослідницькій діяльності</p>
Уміння	<p>ПРУ 02. Уміти комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.</p>
Автономія і відповідальність	<p>ПРА 02. Мати системний науковий світогляд та філософсько-культурний кругозір, який включає розвинене критичне мислення, професійну етику та академічну доброчесність, повагу різноманітності та мультикультурності.</p>

Компетентності:

Інтегральна компетентність	<p>Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі політології під час здійснення професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p>
Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК03.Готовність до самокритики та саморозвитку, підвищення наукового і культурного кругозору рівня здобувача наукового ступеня доктора філософії.</p>
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	<p>СК01.Здатність засвоїти основні концепції, історію та сучасний стан розвитку наукової літератури із політичних наук.</p> <p>СК04.Здатність розробляти комплексний підхід до дослідження глобальних економічних і соціально-політичних тенденцій, поточних явищ і процесів політичного життя країни, міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.</p> <p>СК05.Здатність аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, умови і тенденції розвитку, моделювати певні об'єкти політичної реальності заради визначення або уточнення їх характеристик та раціоналізації засобів</p>

впливу на них, прогнозувати зміни розташування сил у політичному полі та можливі події внутрішнього та міжнародного життя.

СК06.Здатність проводити власне наукове дослідження, результати якого матимуть наукову новизну, теоретичне та практичне значення для розв'язання комплексних проблем у галузі політичних наук, у тому числі уможливають застосування методів проведеного аналізу для інших досліджень.

СК07.Здатність використовувати отримані знання у практичній роботі, у тому числі при розробці ефективних технологій політичних компаній, рекламних акцій, зустрічей з громадськістю, у процесі перемовин.

Програма навчального курсу є орієнтовною, тематичний план лекцій-занять, теми завдань та наукових дискусій, їх кількість можуть корегуватися у процесі вивчення основного матеріалу.

3. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Парламентаризм: сучасні виміри

Змістовний модуль 1. Парламентаризм як суспільне явище: теоретико-методологічні підходи

Тема 1. *Парламентаризм як політичний інститут та процес.*

Поняття “парламентаризм”. Парламентаризм як форма суспільного співжиття. Типи парламентаризму. Періодизація світового парламентаризму. Парламентські інституції в античному світі. Парламентаризм у Давньому Римі. Станово-представницькі установи Середньовіччя та Нового часу: іспанські кортеси, органи комунального самоврядування у Франції, французькі Генеральні штати, Велика рада Англії. Представницькі органи Давньої Русі.

Сучасний парламентаризм, його значення і функції. Відповідальність уряду перед парламентом. Розвиток системи партій. Захист прав і свобод громадян. Обмежений парламентаризм. Основні типи парламентаризму: незавершений парламентаризм, парламентське правління, моністичний парламентаризм, дуалістичний парламентаризм, раціоналізований парламентаризм, парламентський міністеріалізм. Моделі сучасного парламентаризму.

Тема 2. *Формування класичних теорій парламентаризму*

Британські концепції парламентаризму: Дж. Локк “Два трактати про державне правління”, Е. Берк та концепція парламентського представництва, І. Бентам і концепція утилітаризму, Дж. Міль та есе “Представницьке правління”, Г. Спенсер, Т. Г. Грін, Дайсі.

Американські концепції парламентаризму: Д.Медісон, Т.Джефферсон, А.Гамільтон та американська система стримувань і противаг. Ідеї бікамералізму.

Ідеї парламентаризму в німецькій філософії: Кант і принцип народного суверенітету, Гегель і “Філософія права”.

Основні ідеї парламентаризму в українській політичній думці (П.Орлик, М.Драгоманов, М.Кістяківський, М.Туган-Барановський, М.Грушевський, М.Днестрянський та ін..)

Тема 3. *Структура сучасних парламентів*

Однопалатні парламенти. Двопалатна структура парламенту. Специфіка двопалатних парламентів в унітарних державах: парламент як орган регіонального (територіального) представництва, парламент як орган представництва інтересів місцевого управління та самоврядування. Проблема рівності палат у законодавчій сфері в двопалатних парламентах..

Порядок формування парламентів. Система парламентських виборів. Прямі вибори. Непрямі або багатоступінчасті вибори. Призначення до однопалатного парламенту. Принцип призначення при формуванні верхніх палат парламентів. Формування парламентів на змішаній основі. Норма представництва. Кількісний склад парламентів: специфіка унітарних і федеративних держав.

Тема 4. Внутрішня організація парламентів

Поняття “внутрішня організація парламенту”. Офіційна та партійна структура парламенту. Парламентські фракції (групи, клуби). Підстави для формування парламентських фракцій. Поняття “парламентська партія”.

Керівні органи парламенту. Керівні органи палат у різних країнах: одноосібні голови палат, колегіальні керівні органи (президії, постійні комітети), голова парламенту й колегіальний орган. Спікер. Офіційна та неофіційна роль голови парламенту.

Постійні комітети (комісії) парламенту. Принципи формування та повноваження. Спеціалізовані комітети (комісії). Тимчасові комісії. Процедура формування складу постійних і спеціальних комітетів (комісій). Способи їх формування: призначення головою палати, обрання на пленарних засіданнях палат, призначення спеціально утвореним для цієї мети комітетом, принцип поєднання усіх трьох способів. Питання про порядок заміщення посади голови комітету (комісії). Допоміжний апарат парламенту.

Змістовний модуль 2. Функції парламенту.

Тема 5. Парламентська функція законотворення. Законотворчий процес

Зміст законодавчої функції парламентів. Організаційні питання законотворчості. Поняття законотворчості. Стадії законотворчості. Внесення законопроекту до парламенту. Законодавча ініціатива. Суб'єкти законодавчої ініціативи. Етап обговорення законопроекту на пленарних засіданнях палат і в комітетах (комісіях). Процедура читання законопроекту. “Англійська система трьох читань”. “Французька система комісій (комітетів)”. Перше читання законопроекту. Друге читання законопроекту. Комітетська стадія. Стадія доповіді. Третє читання законопроекту.

Прийняття закону. Процедурні правила проведення голосування по законопроекту. Питання кворуму і способів голосування. Проста більшість, кваліфікована більшість.

Підписання (санкціонування) закону главою держави. Відносне, або відкладальне вето. Процедура подолання вето. Офіційне оприлюднення закону.

Тема 6. Контрольна функція парламенту

Поняття “парламентський контроль”. Функція контролю. Об'єкти парламентського контролю: виконавча влада, Глава держави, судова влада, збройні сили.

Моделі парламентського контролю: особливості парламентських, президентських і змішаних держав.

Форми контролю: запит депутатів до глави уряду або окремих міністрів; інтерпеляція, депутатський запит, депутатська пропозиція; резолюція про довіру уряду; регулярні звіти урядів та міністерств про їхню діяльність; послання глав держав і тронні промови монархів. Постійні, спеціальні й слідчі комісії (комітети) як засоби парламентського контролю.

Парламентські слухання: функція, правила проведення. Формальне затвердження парламентом звіту про виконання державного бюджету за рік. Рахункові (лічильні) палати парламентів.

Тема 7. Установча функція парламенту

Зміст установчої функції парламентів. Обрання глави держави парламентом. Участь у формуванні уряду. Моделі формування уряду: на парламентських засадах, позапарламентський спосіб.

Участь парламентів у формуванні інших державних органів або призначенні посадових осіб.

Судові (квазісудові) функції парламентів: процедура імпичменту; право парламентів (палат) висувати на розгляд судових органів звинувачення проти вищих посадових осіб; оголошення амністій; право палат (парламентів) вирішувати спори про правомірність депутатського мандату й законність виборів.

Модуль 2. Український парламентаризм: витоки, становлення та сучасний стан. Змістовний модуль 3. Політико-юридичні засади парламентаризму в Україні

Тема 8. *Витоки українського парламентаризму.*

Становлення парламентаризму на сучасних українських територіях. Віча Київської Русі. Козацька Генеральна Рада. Центральна Рада та Генеральний Секретаріат. Українська Народна Республіка. Верховна Рада УРСР як парламент радянського типу.

Тема 9. *Конституційно-правовий статус Верховної Ради України*

Структура, функції та повноваження Верховної Ради України. Порядок діяльності Верховної Ради України, її органів і посадових осіб. Закон України “Про комітети Верховної Ради України”. Структура Верховної Ради України. Конституційний склад Верховної Ради України. Загально-парламентські інститути Верховної Ради: Голова Верховної Ради України, перший заступник Голови Верховної Ради, заступники Голови Верховної Ради (керівні посадові особи), апарат Верховної Ради та їх повноваження. Підрозділи Верховної Ради. Контрольні органи парламенту та Уповноважений з прав людини. Парламентські фракції, групи. Парламентські комітети.

Тема 10. *Внутрішня організація Верховної Ради.*

Регламент Верховної Ради України (ВР). Керівні органи парламенту. Спікер. Офіційна та неофіційна роль голови парламенту. Парламентські фракції (групи). Підстави для формування парламентських фракцій. Поняття “парламентська партія”.

Постійні комітети (комісії) ВР. Принципи формування та повноваження. Спеціалізовані комітети (комісії). Тимчасові комісії. Процедура формування складу постійних і спеціальних комітетів (комісій). Допоміжний апарат Верховної Ради.

Тема 11. *Статус депутата: світова та українська практика.*

Правовий статус депутата. Депутатський імунітет та індемнітет. Депутат українського парламенту: основні принципи та законодавчі норми його статусу. Умови припинення повноважень.

Депутатські привілеї: світовий досвід та українські реалії (на прикладі окремих країн). Депутатська недоторканість.

Змістовний модуль 3. Сучасний парламентський процес в Україні: особливості та перспективи

Тема 12. *Лобізм в Україні.*

Поняття “лобіювання”. Прямий та непрямий спосіб лобіювання. Групи тиску, ФЕГ та ін.. Політичне лобіювання в Україні та в сталих демократичних суспільствах.

Парламентський лобізм та його особливості в Україні. Передумови та необхідність законодавчого регулювання лобізму.

Тема 13. *Український парламент новітньої доби: здобутки та проблеми розвитку*

Перспективи парламенту в реалізації державної політики. Парламентаризм чи президенталізм? Бікамералізм в українській політиці: плюси та мінуси. Опозиція і культура компромісу. Формування парламентського політичного дизайну в контексті останніх парламентських виборів.

Тема 14. *Сучасний парламентський процес: реалії 2014-2019 рр.*

Парламентські вибори 2014: політична структуризація Верховної Ради. Коаліція і опозиція у ВР восьмої каденції. Комітети та комісії. Механізм взаємодії парламенту, виконавчої та президентської влади в Україні. Поняття “криза парламентаризму”, її сутність та прояви в сучасному українському парламенті.

Парламентські вибори 2019: політична структуризація Верховної Ради дев'ятого скликання та її особливості. Процедура відкриття та початок її роботи.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1_Парламентаризм: сучасні виміри												
Змістовий модуль 1. Парламентаризм як суспільне явище: теоретико-методологічні підходи												
Тема 1. Парламентаризм як політичний інститут та процес.	6	1	1			4						
Тема 2. Структура та внутрішня організація сучасних парламентів	6	1	1			4						
Тема 3 Сучасні моделі парламентаризму: світовий досвід	8	2				6						
Тема 4.												
Разом за змістовим модулем 1	20	4	2			14						
Змістовий модуль 2. Функції парламенту												
Тема 5. Парламент – ська функція законотворення. Законотворчий процес	12	2	2			8						
Тема 6. Контрольна функція парламенту	5		1			4						

Тема 7. Установча функція парламенту	5		1			4											
Разом за змістовим модулем 2	22	2	4			16											
Модуль 3. Парламентаризм в Україні: становлення, правові засади та сучасний стан																	
Тема 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України	7	2	1			4											
Тема 9. Внутрішня організація Верховної Ради.	10	2	2			6											
Тема 10. Статус депутата: світова та українська практика	7		1			6											
Разом за змістовим модулем 3	24	4	4			16											
Модуль 4.	Парла	м	ент	пе	сь	р	кий	спе	про	кти	цес	: ви	Особ	ли	во	сти	та
Тема 11. Парламентський лобізм: особливості української практики	8		2	2							4						
Тема 12. Парламентська культура та парламентська етика: зарубіжний та український досвід.	4			2							2						
Тема 13. Український парламент новітньої доби: здобутки та проблеми розвитку	6		2								4						
Тема 14. Сучасний парламентський процес: реалії 2014-2020 рр.	6		2								4						
Разом за модулем 4.	24	6	4								14						
Усього годин	90	16	14								60						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Парламентаризм: теоретико-методологічні засади вивчення	2
2.	Основні функції сучасних парламентів. Законотворчий процес та процедури проходження законопроекту	4
3.	Верховна рада України: конституційно-правовий статус та внутрішня організація діяльності парламенту	2
4.	Парламентський лобізм: особливості української практики	2
5.	Український парламент новітньої доби: здобутки та проблеми розвитку	2
6.	Сучасний парламентський процес: перспективи подальших змін (2014-2020)	2

6. Теми практичних занять

7. Теми лабораторних занять

Таких видів завдань (6,7) не передбачено програмою курсу

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Ідеї та теорії парламентаризму в історії політичної думки	4
2.	Особливості сучасних парламентських систем: структура, механізм функціонування	4
3.	Законодавчий процес. Процедура прийняття закону	2
4.	Дискусії щодо витоків українського парламентаризму. Опрацювання рекомендованої літератури	4
5.	Українська державність у ХХ ст.. Створення та функціонування основних політичних інститутів.	2
6.	Місце парламенту в системі розподілу влади в сучасній Україні	2
7.	Характер депутатського мандата та українська практика.	4
8.	Судові функції українського парламенту	2
9.	Бікамералізм в Україні: за і проти	2
10.	Процедура вотуму недовіри (довіри) уряду як явище у парламентській діяльності: сутність та проблеми відпрацювання механізму проведення в українській практиці.	4
11.	Спікери Верховної Ради в новітню добу: люди, повноваження та політична доля	6
12.	Вісім каденцій Верховної Ради: історія, здобутки та недоліки.	8
13.	Парламентська опозиція в Україні: конституційно-правові та політичні засади функціонування..	6
14.	Український парламентаризм: аспекти взаємодії в умовах кризової нестабільності	6
15.	Формування парламентського політичного дизайну в контексті останніх парламентських виборів	4
	Разом	60

Самостійна робота з курсу містить підготовку до занять, написання рефератів, есе та виконання спеціальних завдань до тем, пов'язаних із тематикою дисертаційних досліджень.

(Див. М.І.Мілова. Парламентаризм в Україні: сучасний стан розвитку: навч.-метод. посібник для аспірантів. Одеса, ОНУ, 2020).

Контроль за виконанням завдань здійснює викладач у визначені кафедрою відповідні дні консультацій (див. розклад консультацій на кафедрі). Передбачені різні форми. Наприклад, співбесіда за результатами написання рефератів та есе, перевірка письмових завдань, підготовка презентацій до тем.

9. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

Індивідуальні завдання розраховані для найбільш успішних студентів і призначені для їх підготовки та участі в наукових дискусіях, семінарах кафедри . Завдання має бути виконано письмово, як правило, у *формі реферату або доповіді. Конкретні завдання визначені у М.І.Мілова. Парламентаризм в Україні: сучасний стан розвитку: навч.-метод. посібник для аспірантів. Одеса, ОНУ, 2020).*

10. Методи навчання

Для розв'язання учбово-професійних завдань навчальної дисципліни застосовано комплексний підхід до діяльності у процесі навчання. Використовуються класичні дидактичні методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (лекція-пояснення, бесіда, контроль, самоконтроль, взаємоконтроль і т.п.)

Основні форми (методи) проведення занять – це різні формати занять: теоретичне обговорення питань, дискусія, у формі парламентських слухань, дебатів, підсумкова конференція, співбесіда, реферативна форма.

11. Методи контролю

Застосовано два види контролю : *поточний та підсумковий* контроль.

Поточний контроль проводиться під час лекційно – практичних занять, а також виконуючи окремі самостійні (індивідуальні) завдання. Підсумковий контроль складається з результатів поточного контролю плюс письмова робота (*пов'язана з темою дисертації*).

Для тих студентів, які не виконали програму курсу з будь-яких причин, проводиться *залік* за окремим переліком питань.

Основні форми контролю – перевірка самостійно підготовленого реферату з вивченої літератури, співбесіда, презентація.

Перелік питань до заліку (підсумковий контроль)

1. Поняття “парламентаризм”. Парламентаризм як форма суспільного співжиття.
2. Сучасний парламентаризм, його значення та функції.
3. Керівні органи парламенту: різновиди, способи формування, функції та роль.
4. Двопалатна структура парламенту: сутність, різновиди (парламент як орган регіонального представництва, “одно-двопалатна система”).
5. Структура сучасних парламентів: поняття, типи парламентів.
6. Повноваження верхньої палати парламенту.
7. Однопалатні парламенти.
8. Повноваження нижньої палати парламенту в двопалатних парламентах унітарних держав.
9. Порядок формування парламентів. Залежність складу парламенту від типу виборчої системи.
10. Порядок формування верхньої палати парламенту.
11. Проблема двопалатності парламенту в унітарних державах.

12. Парламентські фракції (клуби, групи): підстави для формування, роль у роботі парламенту.
13. Постійні комітети (комісії) парламенту.
14. Парламентська опозиція: аналіз української практики.
15. Допоміжний апарат парламенту.
16. Парламентські слідчі комісії.
17. Зміст законодавчої функції парламентів.
18. Поняття “законодавчий процес”. Основні етапи законотворення.
19. Процедура внесення законопроекту до парламенту.
20. Поняття “законодавча ініціатива” та її суб’єкти.
21. Етап обговорення законопроекту.
22. Етап прийняття закону. Етап підписання (санкціонування) закону.
23. Право вето й процедура його подолання.
24. Етап офіційного оприлюднення закону.
25. Поняття “механізм стримувань і противаг”.
26. Установча функція парламенту: загальна характеристика.
27. Процедура обрання глави держави парламентом.
28. Участь парламенту у формуванні уряду.
29. Участь парламенту у формуванні органів державної влади або призначенні посадових осіб.
30. Повноваження парламенту у сфері зовнішньої політики.
31. Квасісудові функції парламентів (імпічмент, амністія та ін.).
32. Контрольна функція парламенту: поняття. Об’єкти парламентського контролю.
33. Контрольні органи парламенту.
34. Форми парламентського контролю.
35. Виконавча влада як об’єкт парламентського контролю.
36. Інтерпеляція і депутатський запит.
37. Тимчасові комітети (комісії): призначення, процедура формування.
38. Питання про довіру уряду та звіти уряду.
39. Інститут омбудсмена.
40. Поняття “політична відповідальність уряду”.
41. Парламентські слухання. Порядок проведення
42. Процедура розпуску парламенту: світова та українська практика.
43. Процес становлення парламентаризму в Україні: основні етапи.
44. Процедура формування парламенту України.
45. Конституційно-правовий статус Верховної ради України.
46. Структура Верховної Ради України.
47. Повноваження парламенту України.
48. Парламентські фракції та групи в парламенті України 9-го скликання.
49. Поняття “криза парламентаризму”, її сутність
50. Недоліки українського парламентаризму та його перспективи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для екзамену

<i>Поточне тестування та самостійна робота</i>												Підсумковий тест, доклад, презентація	Сума
модуль 1-й			модуль 2				модуль 3. 2					46	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		

8	8	8	8	8	8	8								
---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--

Приклад за виконання курсової роботи (проекту)

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до 25	до 40	до 35	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Навчальна та робоча програма навчальної дисципліни.
2. Методичні розробки (навчально-методичний посібник) , зокрема:
Мілова М.І. Український парламентаризм в контексті сучасного світового досвіду. Навчально-методичний посібник для студентів відділення політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2017.- 72 с
3. **Мілова М.І. ПАРЛАМЕНТАРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ.** Навчально-методичний посібник для аспірантів. - Одеса, 2020.- 62 с.

14. Рекомендована література

1. Бевз Т. Політична структуризація та діяльність парламентських фракцій у Верховній Раді України четвертого скликання / Т. Бевз. // Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса. 2010. Вип. 48. С. 168-190.
2. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульріх Бек ; пер. з нім. О. Юдіна. – К. : Ніка Центр, 2011. 408 с.
3. Білошицький С. Консенсусно-компромісна модель стратегії розвитку України: зміст, завдання, механізми. / С. Білошицький // Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса. 2014. Вип. 3(71). С. 196-205.
4. Валевський О. Стратегії і тактики політико-конституційних змін. / О.Валевський // Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса. 2014. Вип. №6(74) С.145 – 134.
5. Верцімага І. В. Механізми здійснення парламентського контролю за реалізацією державної екологічної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр-ня. – К., 2017. 20 с

6. Ганжуров Ю. С. Парламент України в політичній комунікації / Ю. С. Ганжуров. – К.: Україна, 2007. – 352 с.
7. Георгіца А. Законодавча влада : поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади // *Влада в Україні: шляхи до ефективності*. – К. : Право України ; Ін Юре, 2010. С. 355-381.
8. Гербут І. Виборчі системи в аспекті інтересів опозиційних партій та репрезентативності парламенту в сучасній Україні / І. Гербут. // *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса*. 2015. Вип. 2 (76). С. 252-275.
9. Гербут Н. Вплив виборчих систем на гендерне представництво у Верховній Раді України / Н. Гербут. // *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса*. 2015. Вип.2(76). С. 266-280.
10. Гошовська В.А. Парламентаризм: підручник /В.А.Гошовська та ін. – К. : НАДУ, 2016. 672 с.
11. Гросфельд Е. В. Специфика отраслевого лоббизма в Украине: сущность, формы, технологии / Е. В. Гросфельд // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Зб. наукових праць. Серія: Історія. Філософія. Політологія*. 2011. Вип. 3. С.183-189
12. Депутат парламента в зарубіжних государствах. – М.: Юридическая література, 1995. 300 с.
13. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. Дмитренко. – К.: Знання України, 2008. С. 285-331.
14. Енциклопедія політичної думки: Пер. з англ. — К.: Дух і літера, 2000. — 472 с.
15. Журавський В. Український парламентаризм на сучасному етапі: Теоретико-правовий аспект: Моногр./ В.Журавський. — К., 2001.— 248 с.
16. Звіркowska В. А. Український парламентаризм: проблеми становлення і розвитку (політологічний аналіз) / В. Звіркowska. // Автореф. дис... к. політ. н. за спец. 23.00.02 – К.: 2002. 18 с.
17. Зеленько Г. Опозиція інституціоналізована та неінституціоналізована: аналіз ефективності в Україні / Г. Зеленько // *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса*. 2015. Вип. 5(67). С. 275-290.
18. Зущик Ю. Лоббизм в Украине / Ю. Зущик. – К.: Інформ, 2000. 328 с.
19. Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналітична доповідь / За ред. д. політ. н., професора Г.І. Зеленько. – К.: ІПІЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2014. 164 с.
20. Історія українського парламентаризму . Заг. ред. В. М. Літвин. У 3-х т. – К.: Парламентське видання, 2010. 1012 с.
21. Історія української конституції / Упоряд. А. Слісаренко, М. Томенко. – К.: Парламентське видання, 1997. 464 с.
22. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні на тлі світового досвіду / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Дух і літера, 2000. 414 с.
23. Комунікативна компетентність народного депутата: Практикум / за заг. ред. проф. В.А.Гошовської / Авт. кол. – К. : НАДУ, 2016. 141 с. – Серія «Бібліотека народного депутата».
24. Конституція України. – Одеса: Маяк, 2012. 79 с.
25. Кривенко Л. Парламент і парламентаризм / Л. Кривенко. // *Парламентаризм в Україні: теорія і практика*. – К.: Ін-т держави і права, 2001. С. 246–251.
26. Лісничук О. Неформальні аспекти інституційних трансформацій українського парламентаризму /О.Лісничук. // *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса*. 2015. Вип. 6(74). С. 164 - 176.
27. Лясковець О.В. Парламент – орган народного представництва в зарубіжних країнах / О.В.Лясковець. // *Право і сіспільство*. №4. 2015. С.13 – 17.

28. Мілова М. І. На шляху до парламентської демократії: болгарській варіант / М. І. Мілова. // Монографія. – Одеса: Астропрінт, 2005. 328 с.
29. Міль Дж. Належні функції представницьких органів / Дж.Міль. // Політологічні читання. — 1992. — № 1. — С. 210–219
30. Музиченко Г. В. Жінки та чоловіки в європейських парламентах: інформаційний довідник / Г. В Музиченко, О. О. Хайкл. – Одеса: видавець Бакаєв Вадим Вікторович, 2015. – 80 с.
31. Науменко О. Український парламент в зеркале статистики / О. Науменко // Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса. 2013. Вип. 1(63). С. 376-386.
32. Олуйко В.М. Парламентське право України: проблеми теорії та практики. - К.: Юрінком Інтер, 2004. 216 с.
33. Основи вітчизняного парламентаризму : підр. для вищих навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. В.А. Гошовської. – К. : НАДУ, 2012. Т. 1. 408 с. (Бібліотека магістра)
34. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. В.А.Гошовської. – К. : НАДУ, 2012. Т.2. 340 с. (Бібліотека магістра).
35. Очерки истории парламентаризма // Парламенты мира: Сборник. — М., 1991. — С. 237–272.
36. Павленко Р. М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід / Р. Павленко. - К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002. 296 с.
37. Парламентаризм та законотворення: вибрані лекції / Упорядники: О. Л. Копиленко, Є. Р. Бершеда, Ю. О. Волошин, І. М. Мищак. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 498 с.
38. Парламентаризм та парламентська діяльність: словник-довідник / уклад. В.А.Гошовська та ін.; за заг. ред. д. політ.н., проф. В.А.Гошовської. – К. : НАДУ, 2012. 228 с
39. Парламентська діяльність: цінності, стандарти, компетентність : словник основних термінів / за заг. ред. проф. Гошовської В.А. / Авт. кол. – К. : НАДУ, 2016. 153 с. Серія «Бібліотека народного депутата».
40. Парламентський регламент: елементарний навчально-прикладний курс / Лінецький С. – К.: [ФОП Москаленко О.М.], 2017. 281 с.
41. Перша Міжнародна наукова конференція "Парламентські читання" / Лабораторія законодавчих ініціатив, Програма розвитку законотворчої політики України, Програма сприяння парламенту України (ПСП II), Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національна академія державного управління при Президентові України, за підтримки Місії USAID в Україні, Молдові та Білорусі, Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні, юридичної компанії «Ващенко, Бугай та партнери», Інституту виборчого права. – К.: Києво-Могилянська академія: Вістка, 2010. – 160 с.
42. Погорелова А. І. Розвиток культури парламентаризму в Україні / А. І. Погорелова. – К.: Парламентське вид-во, 2012. 248 с.
43. Політична енциклопедія / За ред. Ю. Левенець. – К.: Парламентське вид-во, 2011. 808 с.
44. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 14 грудня 2017 р. – К.: Центр О. Розумкова, 2017. 125 с.
45. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / Редкол.: Ф. Рудич та ін. – К.: ППІЕНД, 2001. 312 с.
46. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: монографія / За ред. проф. А.І.Кудряченка. – К.: НІСД, 2007. 396 с.
47. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності. – К.: Ника-Центр, 2008. 988 с.
48. Політичний режим і народовладдя в Україні: політологічний аналіз: [Монографія] / За ред. проф. Ф. М. Рудича. – К.: ППІЕНД, 2011. 456 с.
49. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд.: В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — К.: Генеза, 2004. 452 с.

50. Політологічний словник: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. – К.: МАУП, 2005. 282 с.
51. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми. – Львів: «Новий світ – 2000», 2014. 779 с.
52. Проблеми української політики: аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К.: ІПіЕНД, 2010. 410 с.
53. Сазонов М. І. Український конституціоналізм: національне надбання чи гіркий досвід? / М. І. Сазонов. – Х.: Корпорація» Техностандарт», 2008. 80 с.
54. Светова С. Практика парламентаризму: Посібник./ С.Светова. — К., 1997. — 132 с.
55. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я.А.Жаліло, К.А.Кононенко, В.М.Яблонський [та ін.]; за ред. Я. Жаліла. К.: НІСД, 2014. 132 с.
56. Сміт Дж. Роль законодавчої влади в ліберально-демократичних суспільствах / Пер. з англ. Р. Ткачук. – Харків: Центр освітніх ініціатив, 2001. 104 с.
57. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / Авт. кол.: В. Ф. Солдатенко, Т. А. Бевз, В. П. Горбатенко та ін. – К.: Парламентське видання, 2009. 536 с.
58. Съедин Н. А. Особенности становления и развития парламентаризма в России и Украине (сравнительный политологический анализ): Автореф. ... канд. полит. наук / П.Съедин. — М., 2002.
59. Теорія парламентаризму : Навч. посіб. / М.А. Бучин та ін. – Львів : Вид-во Львівської політехн., 2011. 392 с.
60. Теорія та історія вітчизняного парламентаризму : монографія / за заг. ред. В.А.Гошовської – К. : НАДУ, 2013. 368 с.
61. Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю. Шемшученка. — К., 1999. — 368 с.
62. Федосов П.А. Двухпалатный парламент: европейский и общественный опыт // Полис. 2001. №1,2.
63. Шаповал В.. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні / В.Шаповал, В.Борденюк, Г.Журавльова. — К., 2000.
64. Шаповал В. М. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні: Навч. посібн./ В.М.Шаповал. — К.: УАДУ, 2000.
65. Цінності, стандарти, компетентність в парламентській діяльності: навч. посіб. / за заг. ред. проф. В.А.Гошовської /Авт. кол. – К. : НАДУ, 2016.193 с. Серія «Бібліотека народного

15. Інформаційні (електронні) ресурси

1. Верховна Рада України. Офіційний сайт.
     // <http://rada.gov.ua/>
     // <http://portal.rad/control/uk/index>
2. Лабораторія законодавчих ініціатив. – www.parlament.org.ua
3. Часопис «Парламент» – www.parlament.org.ua
4. Урядовий портал – www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=46692
5. Часопис «Віче». Офіційний журнал
     Верховної Ради України – <http://www.vice.info> та ін.

